

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
NATURA, ÚS O ABÚS? (2018-2019)

Pròleg

JOANDOMÈNEC ROS

© 2019, Institut d'Estudis Catalans
Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

© De l'autor del pròleg

Text revisat lingüísticament pel Servei de Correcció Lingüística de l'IEC

ISBN: 978-84-9965-457-7

Natura, ús o abús? (2018-2019)

Pròleg

Al llarg de més de mig segle d'activitat universitària, he acumulat una quantitat ingent de documents administratius i científics, revistes, llibres, tesis, mostres d'organismes marins..., andròmines diverses que he hagut de treure del meu despatx a la facultat ara que m'ha arribat la jubilació.

He llençat allò que m'ha semblat prescindible i he servat alguns documents: bàsicament revistes científiques, algun llibre d'ecologia o dedicat per amics i col·legues, memòries de «literatura grisa» (projectes d'ecologia aplicada que vaig dirigir o en els quals vaig participar), una selecció de separates i pocs documents personals. Abans de destinar a la brossa o a la conservació els originals d'articles científics i les memòries de tesis o de projectes de recerca bàsica o aplicada, he pogut repassar, per bé que breument, els projectes —competitius o no— que els van originar. Déu-n'hi-do!

És clar que són cinquanta anys de recerques ecològiques de tota mena, bàsicament centrades en el litoral i el mar. Puc sentir-me ben cofoi de la feina que, amb una quarantena llarga de col·laboradors i col·legues, he fet al llarg d'aquests anys. Una cosa semblant poden dir desenes de col·legues de la meva universitat, de les altres del país i de centres de recerca diversos que en aquest mateix període han investigat —cadascú en el seu camp—, han portat la recerca que es fa a les universitats i als centres de recerca catalans i espanyols al lloc que li corresponia després d'anys de misèria científica, i han aportat les seves troballes a la ciència universal.

Feia aquestes reflexions en recordar què en sabia jo, del medi ambient litoral i marí, quan vaig participar, com més d'un centenar de naturalistes, zoòlegs, botànics, geòlegs, geògrafs, ecòlegs, etc., en l'elaboració de *Natura, ús o abús? Llibre blanc de la gestió de la natura als Països Catalans*, en la primera edició (1976) i en la segona (1988). Ben poca cosa, en comparació amb allò que tant jo com els meus col·legues hem anat esbrinant sobre l'estat i el funcionament de la natura del país en els anys posteriors. Amb l'excepció dels experts ja ben granats que participaren en aquell llibre seminal (Oriol de Bolòs, Creu Casas, Jacint Nadal, Ramon Margalef, Francesc Español, Pere Montserrat, entre d'altres), la majoria d'autors érem joves llicenciats de les promocions dels anys seixanta i setanta (en la segona edició, potser ja no érem tan joves, però se'ns afegiren els de les promocions dels anys vuitanta).

Érem joves amb moltes ganes de fer coses, però amb poca experiència científica. Hi abocàrem allò que sabíem partint de les primeres recerques que havíem fet (per exemple, la meva tesi doctoral és del 1973, i els estudis aprofundits del bentos litoral català que vaig dirigir s'iniciaren el 1972).

En la segona edició de *Natura, ús o abús?* (1988), el nostre bagatge científic ja era més considerable, però encara havia de créixer més. La tria de tota la documentació científica del meu despatx, que esmentava més amunt, me n'ha ofert en retrospectiva un panorama cronològic i també evolutiu: el pas dels estudis faunístics, florístics i bionòmics als ecològics i de funcionament ecosistèmic, dels estudis bàsics als aplicats a resoldre problemes ambientals. Estic convençut que poden dir una cosa semblant la majoria d'aquells col·laboradors novells del llibre que comento, ara jubilats com jo o a punt d'acabar la seva carrera científica, si és que encara són entre nosaltres.

Natura, ús o abús? fou un punt d'inflexió en el coneixement de la natura dels Països Catalans i dels seus problemes; fou, també, un programa per als investigadors del país, per als autors del llibre i per a tots els altres estudiosos que desenvolupàrem en els anys que seguiren projectes de recerca centrats en tot allò que en el llibre es considerava que

no dominàvem prou. Fou també un esperó per a les administracions, en especial per la Diputació de Barcelona i la Generalitat de Catalunya, per a establir àrees protegides i preservar espais i espècies amenaçats. El llibre fou el vademècum que els nostres gestors del medi ambient usaren per a protegir la natura a Catalunya i a la resta del país complet. La posada al dia de *Natura, ús o abús?*, que ara es pot consultar en línia, s'alimenta dels coneixements que s'han generat al llarg de més de quatre dècades, així com de la solució o millora d'algunes situacions ambientals que eren dramàtiques llavors. Però també han aparegut noves amenaces, de les quals l'emergència climàtica i la pèrdua galopant de biodiversitat no són les menors; una ullada a l'índex de la publicació i la consulta dels diferents apartats ens ho demostra. L'estol d'autors, experts en els camps respectius, fa que aquesta posada al dia sigui, de fet, un compendi ben diferent de les dues edicions anteriors, no tant per l'objectiu (recordem la dedicatòria del secretari de redacció, Ramon Folch: «Al país, amb l'esperança d'ésser-li útils»), que es manté, sinó pel gruix i per l'amplitud dels coneixements que s'hi han abocat.

Em temo que al llarg d'aquest període també hi ha hagut un altre canvi: s'ha anat desinflant l'ímpetu que en el seu moment tingueren les polítiques ambientals de la Generalitat de Catalunya, que foren modèliques en molts camps. Les crisis econòmiques, la poca sensibilitat ambiental d'alguns dels governs catalans i potser també un desistiment de la societat, que ja no sembla implicar-se tant en la defensa de la natura, perquè creu que ja ho fan els governants, han donat com a resultat una situació que, a banda dels assoliments positius (que n'hi ha), deixa molt a desitjar en molts àmbits de la protecció de la natura.

Han liderat l'*aggiornamento* de *Natura, ús o abús?* tres experts nostrats i membres de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC): Ramon Folch, que fou el secretari redactor i l'ànima de les dues edicions anteriors (i de moltes altres iniciatives naturalistes: des de la *Història natural dels Països Catalans* a *Biosfera*, passant per *Mediterrània*); Josep Peñuelas, un dels nostres investigadors ambientals més destacats, i David Serrat, que ha combinat la seva expertesa en geografia física amb la gestió de la recerca. Amb la col·laboració de Josep Germain en la secretaria executiva. I, de nou, una llista dels millors experts del país en els diferents àmbits mesològics, que ens posen al dia de la situació ambiental dels Països Catalans.

L'IEC s'enorgulleix de poder oferir a la societat aquesta obra, que no s'hauria pogut dur a terme sense l'esforç dels coordinadors i del secretari executiu i, en especial, dels autors, alguns dels quals són veterans de les edicions anteriors, però la majoria formen part de les noves fornades d'estudiosos del medi ambient a casa nostra. Aquest projecte tampoc no s'hauria pogut dur a terme sense la generosa aportació de Trinitat Capmany Franquès, que l'any 2011 llegà a l'IEC els diners perquè els dediqués a un estudi ambiental. La màxima institució acadèmica del país rep sovint llegats dineraris o immobles de persones diverses, convençudes que l'Institut en farà un bon ús, en favor de la llengua i del patrimoni cultural o natural del país. A més d'agrair-los-ho, maldem per invertir aquests recursos de la millor manera possible, pel bé de la ciència i del país, que són els objectius de l'Institut.

Joandomènec Ros
President de l'Institut d'Estudis Catalans
Març, 2020